

УДК 378:349.3.364

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.6>

Володимир СЕМЕНОВ

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет, вул. Миколи Сумцова, 2, м. Суми, Сумська обл., Україна, 40000

ORCID: 0000-0003-2796-9631

Сергій КОРОЛЬ

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету, вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, Сумська обл., Україна, 40007

ORCID: 0000-0001-5949-4699

Бібліографічний опис статті: Семенов, В., Король, С. (2023). Юридично-правова складова у підготовці фахівців із соціальної роботи. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 41–46, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.6>

ЮРИДИЧНО-ПРАВОВА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті проаналізовано стан юридично-правової складової в освітніх програмах підготовки фахівців із спеціальності 231 «Соціальна робота». Метою дослідження було охарактеризувати юридично-правову складову у підготовці фахівців зі спеціальності 231 «Соціальна робота», визначити її важливість у цьому процесі та з'ясувати можливі напрямки її вдосконалення. Огляд стану розробки цього питання в науковій літературі показав, що дослідження у цьому напрямку проводяться, але їхня кількість сьогодні невелика. Аналіз компонентів освітніх програм дозволив зробити висновок про те, що станом на сьогоднішній день на юридично-правову складову фахівців із «Соціальної роботи» передбачено доволі обмежена кількість кредитів. З огляду на це, існує необхідність посилення правової підготовки фахівців із соціальної роботи. Ця теза була підтверджена соціологічними дослідженнями, що були проведені Центром соціальних досліджень Сумського державного університету у 2021 та 2023 роках з питань очікування та готовності роботодавців до співпраці у підготовці фахівців соціального спрямування. Так, у дослідженні 2021 року 55,6% експертів відзначають, що професійні компетентності щодо знання законодавчих і нормативних документів за спеціальністю соціальна робота є вкрай важливі. У 2023 році цей показник збільшився до 66,6%. Елементом новизни у статті можна вважати пропозицію запровадження нових підходів до підготовки фахівців із соціальної роботи при опануванні юридично-правової частини освітнього та професійного стандартів. Це полягає зокрема у виділенні більшої кількості кредитів на освітні компоненти правового спрямування. Також пропонується посилити правову складову такими елементами: введення додаткових правових дисциплін як дисциплін вільного вибору студентів; обов'язкове включення до письмових кваліфікаційних робіт розділів, в яких аналізується нормативно-правова база за темою дослідження; зміна підходів щодо кадрового забезпечення викладання цих дисциплін, а саме залучення професійних юристів з досвідом роботи у соціальній сфері. Як можливий варіант пропонується розробка і впровадження універсального освітнього компонента (навчальної дисципліни) юридичного напрямку для вищих навчальних закладів, що проводять підготовку фахівців із «Соціальної роботи».

Ключові слова: соціальна робота, освітній компонент, юридично-правова складова соціальної роботи.

Volodymyr SEMENOV

Ph.D in Sciences in Public Administration, Associate Professor, Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University, 2 Mykoly Sumtsova str., Sumy, Sumy region, Ukraine, 40000.

ORCID: 0000-0003-2796-9631

Serhii KOROL

Ph.D in Political Science, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University, Sumy, Sumy region, Ukraine, 2 Rymy-Korsakov str., 40007.

ORCID: 0000-0001-5949-4699

To cite this article: Semenov V., Korol S. (2023). Yurydychno-pravova skladova u pidhotovtsi fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty [Legal component within the training of social work specialists]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 41–46, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.6>

LEGAL COMPONENT WITHIN THE TRAINING OF SOCIAL WORK SPECIALISTS

The article contains the analysis of the state of the legal component in educational programs for training specialists in the specialty 231 "Social Work". The purpose of the study was to characterize the legal component in the training of specialists in the specialty 231 "Social Work", to determine its importance in this process and to find out possible areas for its improvement. The review of the scientific literature showed that research in the area of this issue is being conducted, but their number currently is small. The analysis of the components within the educational programs has led to the conclusion that as for today, a rather limited number of credits are provided for the legal component for specialists in "Social Work". By taking it into account, there is a need to strengthen the legal training of social work specialists. This thesis was confirmed by sociological studies conducted by the Center for Social Research of Sumy State University in 2021 and 2023 on the expectations and readiness of employers for cooperation to train the social work specialists. Thus, in the 2021 study, 55.6% of experts noted that professional competencies in knowledge of legislative and regulatory documents in the specialty of social work are extremely important. In 2023, this figure increased to 66.6%. An element of novelty in the article is the proposal to introduce new approaches to the training of social work specialists in mastering the legal part of the educational and professional standards. This consists, in particular, in allocating more credits to the educational components of the legal direction. It is also proposed to strengthen the legal component with the following elements: introduction of additional legal disciplines as disciplines of students' free choice; mandatory inclusion in written qualification papers of sections analyzing the legal framework on the topic being researched; changing the approaches to staffing of teaching these disciplines, namely, involvement of professional lawyers with experience in the social sphere. As a possible option, the author proposes to develop and implement a universal educational component (discipline) of the legal direction for higher education institutions that train specialists in "Social Work".

Key words: social work, educational component, legal component of social work.

Актуальність проблеми. Загальновізнано, що фахівець із соціальної роботи повинен володіти значною кількістю навичок та компетентностей з різних галузей знань. Серед них психологічні, педагогічні, медичні, юридичні тощо. Але, на нашу думку, в сучасних умовах, не применшуючи значення інших складових підготовки фахівця з соціальної роботи, необхідно приділяти більшу увагу саме юридично-правовій складовій. Чим це обумовлено? Надання соціальних послуг доволі жорстко регламентується відповідними нормативно-правовими актами. Зокрема, Законом України «Про соціальні послуги» (Про соціальні послуги) іншими законами та підзаконними актами, які деталізують положення цих законів.

Також слід зазначити, що одним з завдань соціальної роботи в будь-якій країні є дотримання і захист прав людини і громадянина. Права людини і громадянина, міжнародні та національні механізми їх захисту є також важливою складовою юридичної науки, зокрема, вони є предметом конституційного права, теорії держави та права, цивільного та сімейного права тощо. Тобто можна сміливо стверджувати, що юридично-правова складова є важливим та актуальним елементом серед компетентностей фахівця з соціальної роботи. У той

же час, можна говорити, що їй не завжди приділяється належна увага та кількість кредитів у навчальних програмах при підготовці фахівців з соціальної роботи.

Аналіз останніх публікацій. Особливостям підготовки бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота» на сучасному етапі приділяється доволі значна увага. Зокрема, З. Удич та Л. Шульгіна у статті «Підготовка соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади» розглянули питання підготовки соціального працівника до створення доступного середовища в структурі об'єднаної територіальної громади, що важливо в умовах процесу децентралізації, який відбувається в сучасній Україні (Удич, 2023; Шульгіна, 2023). М. Піговський досліджував питання навчально-методичного забезпечення формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної сфери (Піговський, 2023). Л. Гуцуляк розглянула вплив волонтерської діяльності на становлення соціальних працівників (Гуцуляк, 2023). К. Бортун проаналізувала засоби конфліктологічної компетентності студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» (Бортун, 2022).

Науковцем С. Чернетою опубліковано цикл статей, що стосуються змістовної підготовки

студентів спеціальності «Соціальна робота». Серед них можна назвати такі: «Підготовка фахівців із соціальної роботи до професійної діяльності з надання соціальних послуг» (Чернета, 2021; Белкіна-Ковальчук, 2021), «Зміст та структура формування соціальної відповідальності майбутніх соціальних працівників» (Чернета, 2019), «Модель професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг» (Чернета, 2021) та ін.

Окремо можна виділити монографію О. Лісовця «Формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників» (Лісовець, 2018). У цій праці автор розглянув характерні сутності, зміст та структуру поняття «соціально-правова компетентність», визначив методико-технологічні засади її впровадження в навчальний процес при підготовці фахівців із соціальної роботи.

Питання вдосконалення системи підготовки фахівців із соціальної роботи не обмежується зазначеними вище авторами. Але навіть стислий аналіз сучасних публікацій з цього питання дозволяє стверджувати, що саме юридично-правовим аспектам приділяється не так багато уваги в системі підготовки фахівців із соціальної роботи у вищих навчальних закладах.

Мета дослідження. Охарактеризувати юридично-правову складову у підготовці фахівців зі спеціальності 231 «Соціальна робота», визначити її важливість у цьому процесі та з'ясувати можливі напрямки її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. У професійному стандарті «Фахівець із соціальної роботи», що був затверджений наказом №1179 від 20 червня 2020 року Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, серед професійних компетентностей фахівця з соціальної роботи визначено: «Здатність орієнтуватися в системі законів та нормативно-правових актів, що діють в сфері соціального захисту осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують соціальної підтримки і надання соціальних послуг, захисту прав дітей» (профстандарт, с. 6).

У стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 231 «Соціальна робота» серед загальних компетентностей передбачена наступна – здатність реалізувати

свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (стандарт, с. 6).

У тому ж стандарті серед фахових компетентностей визначено такі – знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціальнопедагогічного, юридичного, економічного, медичного) та знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення (стандарт, с. 7).

Як у першому, так і у другому випадку набуття цих компетентностей передбачає отримання юридично-правових знань. Тобто можна зробити висновок, що серед освітніх компонентів підготовки фахівців із спеціальності 231 «Соціальна робота» обов'язково повинна бути присутня юридично-правова складова щоб забезпечити набуття зазначених вище компетентностей.

Авторами була проаналізовано освітні програми спеціальності 231 «Соціальна робота» 17 вітчизняних університетів. Вибірка для аналізу робилась випадково. З етичних міркувань назви університетів названі не будуть. Аналіз проводився лише для обов'язкових компонентів освітніх програм. У більшій кількості університетів освітня програма містить лише один компонент юридично-правового змісту. У освітній програмі лише одного університету міститься два таких компоненти. У трьох університетах освітні компоненти юридичного правового спрямування взагалі відсутні.

Робочими проектними групами для забезпечення юридично-правової складової обираються і різні освітні компоненти, що мають юридично-правове спрямування. У багатьох випадках це «Правові засади соціальної роботи» або «Правові основи соціальної роботи». Але мають місце і інші варіанти. Серед них є такі: «Основи соціально-правового захисту», «Правові основи соціальної роботи та адміністративна процедура в соціальній роботі», «Правознавство», «Соціально-правовий захист», «Правове регулювання соціальної роботи», «Права людини та громадянське суспільство», «Права людини та правові основи соціальної роботи зі змістовним модулем «Правознав-

ство». Як бачимо, існує долі велике різноманіття обраних освітніх компонентів, які тією чи іншою мірою дають студентам юридично-правові знання.

Кількість кредитів, що відводяться на дисципліни юридичного спрямування, коливається в межах від 3 до 6 кредитів, але в більшості навчальних закладів становить 4 кредити. На думку авторів, для належного формування юридичної складової, яка передбачена як професійним, так і освітнім стандартом, цього недостатньо. Простий обрахунок дозволяє говорити про те, що юридичний компонент в освітніх програмах підготовки бакалаврів з соціальної роботи складає в межах 1,5–2% від загальної кількості кредитів в освітніх програмах.

У той же час опитування роботодавців щодо професійних компетентностей фахівців із соціальної роботи засвідчує, що роботодавці вважають, що майбутні фахівці повинні мати доволі високий рівень правових знань.

Наведемо приклади. У 2021 році Центром соціальних досліджень Сумського державного університету було проведено дослідження «Очікування та готовність роботодавців до співпраці у підготовці фахівців соціального спрямування» (звіт про результати дослідження). Було опитано сорок чотири експерти із представників органів влади, місцевого самоврядування, громадського сектора та бізнесу, які безпосередньо ухвалюють рішення щодо добору, прийняття та оцінки персоналу із Сумської, Житомирської, Черкаської, Харківської, Миколаївської, Луганської, Чернігівської, Полтавської, Київської, Хмельницької, Херсонської, Кіровоградської, Донецької, Дніпропетровської областей (звіт, с. 4–5).

Взагалі 55,6% експертів відзначили як вкрай важливу професійну компетентність – діяльність відповідно до законодавчих і нормативних документів за спеціальністю (звіт, с. 8). Показовим щодо цієї компетентності є те, що думка експертів дуже різниться в залежності від професійної сфери. Так, 72,7% експертів з державного сектора визначають ці компетентності як вкрай важливі, 27,3% – як бажані (звіт, с. 13). Схожою є думка експертів з органів місцевого самоврядування: вкрай важливі – 71,4%, бажані – 28,6% (звіт, с. 13). Суттєво від думки експертів з державного сектора і органів місцевого самоврядування відрізняється думка експертів

з громадських організацій і бізнесу. Тільки 40% експертів з громадських організацій вважають вкрай важливим професійні компетентності зі знання законодавчих і нормативних документів за спеціальністю, а 60% – бажаними. Експерти з бізнесу оцінюють ці компетентності ще гірше: 35,7% – вкрай важливими, а 57,1% – бажаними. У цій сфері 7,1% експертів взагалі вважають, що вони не надто важливі (звіт, с. 13).

Чим можна пояснити таку кардинальну різницю у думках експертів? На нашу думку, це пов'язано з тим, що надання соціальних послуг в першу чергу надається саме фахівцями з соціальної роботи, які працюють в державному секторі та органах місцевого самоврядування.

Результати такого роду досліджень краще оцінювати в динаміці. Це дає можливість побачити часові тенденції розвитку того чи іншого явища. З огляду на це на початку листопада 2023 року Центром соціальних досліджень було проведено аналогічне дослідження щодо визначення думки роботодавців щодо професійних компетентностей у студентів спеціальності соціальна робота. Дослідження проводилося за методикою попереднього, яке було проведено у 2021 році (охарактеризовано вище). Його результати дозволяють стверджувати, що думка експертів змінилася. Так у 2023 році кількість експертів, що вважають професійну компетентність – діяльність відповідно до законодавчих і нормативних документів за спеціальністю вкрай важливою збільшилася на десять відсотків і становить 66,6% (у 2021 році було 55,6%). У той же час кількість експертів, які вважають цю компетентність бажаною, зменшилася з 42,2% у 2021 році до 29,7% у 2023, також збільшилася кількість експертних думок, що ця компетентність для фахівців із соціальної роботи не надто важлива з 2,2% у 2023 році до 4,7% у 2023-му.

Таким чином, більшість роботодавців підтверджують точку зору щодо формування у майбутніх фахівців зі спеціальності соціальна робота юридично-правових компетентностей. Цю тенденцію чітко видно у соціальних дослідженнях 2021 та 2023 років. Виникає цілком слушне питання: «Як забезпечити в навчальному процесі на бакалаврському рівні належний рівень юридично-правових знань?»

На думку авторів забезпечити належний рівень юридично-правової складової у під-

готовці фахівців із соціальної роботи можна і в умовах дефіциту кредитів на ці освітні компоненти.

По-перше – це включення до освітньої програми дисциплін по вибору студентів юридичного спрямування.

По-друге – при підготовці курсових і кваліфікаційних (дипломних) робіт обов'язковим елементом в теоретичному розділі необхідно зробити характеристику нормативно-правових документів, що пов'язані з темою письмової роботи.

По-третє – при викладанні дисциплін професійного спрямування передбачити в силабусах дисциплін теми, що стосуються нормативно-правової складової цієї дисципліни.

По-четверте – викладання дисциплін, що забезпечують юридично-правову складову доручати викладачам, що мають юридичну освіту (як мінімум ступінь магістра, а краще кандидата наук або доцента). Бажаним, але, на жаль, це складно реалізувати в сучасних реаліях, щоб цей викладач мав практичний досвід роботи у системі соціального захисту.

Така система доволі успішно реалізується при підготовці фахівців із соціальної роботи ступеня «бакалавр» в Сумському державному університеті. Сподіваємося, що зазначені вище пропозиції допоможуть проектним групам інших навчальних закладів у посиленні юридично-правової складової фахівців із «Соціальної роботи». Також хочемо наголосити на тому, що запропоновані положення оприлюднені з метою їх обговорення та конструктивної критики з метою вдосконалення системи підготовки фахівців із спеціальності 231 «Соціальна робота».

Перспективи подальших досліджень. Як перспективу подальших досліджень бачимо

більш детальний аналіз освітніх програм із соціальної роботи, як бакалаврського, так і магістерського ступенів щодо правових освітніх компонентів. Також, на нашу думку, є необхідним аналіз змістовного наповнення робочих програм професійних дисциплін в контексті наявності в них правових складових. Як можливий варіант можна розглядати розробку і впровадження універсального освітнього компонента юридичного напрямку для вищих навчальних закладів, що проводять підготовку фахівців із «Соціальної роботи».

Висновки. Таким чином, проаналізувавши стан наукової розробки, думки роботодавців, освітні програми підготовки фахівців із «Соціальної роботи» можна стверджувати, що формування юридично-правових компетентностей присутнє в освітніх програмах вищих навчальних закладів і їм приділяється увага. У той же час, слід зазначити, що станом на сьогоднішній день, з огляду на думку роботодавців, є необхідність збільшення уваги до неї. І зокрема виділення більшої кількості кредитів на освітні компоненти, що її забезпечують. Це є доволі складними завданням, бо потребує кардинальної переробки освітніх програм і супроводжується доволі складною процедурою внесення змін до програм і їх подальшого затвердження. А це вимагає доволі багато часу і зусиль з боку проектних груп. У той же час, наші пропозиції щодо введення додаткових правових дисциплін як вибіркового, обов'язкового включення до курсових і дипломних робіт розділів, які присвячені правовим питанням, введення окремих тем з нормативно-правових питань в силабуси, зміна кадрових підходів до викладання цих дисциплін допоможуть покращити юридично-правову складову при підготовці фахівців із соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бортун К. Засоби формування конфліктологічної компетентності студентів спеціальності 231 «Соціальна робота». / К. Бортун // Ввічливість. Humanitas, Вип. №6, 2022, с. 3–11.
2. Гуцуляк Л. Вплив волонтерської діяльності на становлення майбутніх соціальних працівників / Л. Гуцуляк // Ввічливість. Humanitas, Вип. №3, 2023, с. 3–8.
3. Закон України №2671-VIII «Про соціальні послуги» від 27.04.2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
4. Лісовець О. В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників : монографія / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2018. – 344 с.
5. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України №1179 «Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» від 20 червня 2020 року. URL : <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>

6. Очікування та готовність роботодавців до співпраці у підготовці фахівців соціального спрямування. Звіт про результати дослідження – Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. – 44 с.

7. Піговський М. Навчально-методичне забезпечення формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної сфери / М. Піговський . *Ввічливість. Humanitas*, Вип. №2, 2023, с. 127–132.

8. Стандарт вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти Бакалавр, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf>

9. Удич З., Шульгіна Л. Підготовка соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади / З. Удич, Л. Шульгіна // *Ввічливість. Humanitas*, Вип. №2, 2023, с. 172–179

10. Чернета С., Белкіна-Ковальчук О. Підготовка фахівців із соціальної роботи до професійної діяльності з надання соціальних послуг / С. Чернета, О. Белкіна-Ковальчук // *Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*, Вип. 2 (49), 2021, – С. 236–240.

11. Чернета С. Зміст та структура формування соціальної відповідальності майбутніх соціальних працівників / С. Чернета // *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 3. Ternopil-Aberdeen, 2019. pp. 330–338.

12. Чернета С. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг / С. Чернета // *Ввічливість. Humanitas*. 2021. Вип. 4. С. 57–63.

REFERENCES:

1. Bortun, K. (2022). Zasoby formuvannya konfliktolohichnoi kompetentnosti studentiv spetsialnosti 231 «Sotsialna robota» [Means of formation of conflict-related competence of students of specialty 231 "Social work"]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 3–11 [in Ukrainian].

2. Hutsuliak, L. (2023). Vplyv volonterskoi diialnosti na stanovlennia maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [The impact of volunteering on the formation of future social workers]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 3–8 [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy №2671-VIII «Pro sotsialni posluhy» vid 27.04.2022 roku [The Law of Ukraine "About social services"]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].

4. Lisovets, O. (2018). *Formuvannia sotsialno-pravovoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Formation of socio-legal competence of future social workers]*. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. – Kyiv; Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M. – 344 s. [in Ukrainian].

5. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy №1179 «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Fakhivets iz sotsialnoi roboty» [Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine No. 1179 "On Approval of the Professional Standard "Social Work Specialist"] vid 20 chervnia 2020 roku. (n.d.). ips.ligazakon.net. Retrieved from <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf> [in Ukrainian].

6. Ochikuvannia ta hotovnist robotodavtsiv do spivpratsi u pidhotovtsi fakhivtsiv sotsialnoho spriamuvannia [Expectations and willingness of employers to cooperate in the training of social specialists]. *Zvit pro rezultaty doslidzhennia – Sumy : FOP Tsoma S.P., 2021. – 44 s.* [in Ukrainian].

7. Pihovskyi, M. (2023). Navchalno-metodychne zabezpechennia formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti u maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Educational and methodological support for the formation of social responsibility in future specialists in the social sphere]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 127–132 [in Ukrainian].

8. Standart vyshchoi osvity: pershyi (bakalavrskyi) riven vyshchoi osvity, stupin vyshchoi osvity Bakalavr, haluz znan 23 Sotsialna robota, spetsialnist 231 Sotsialna robota [Standard of higher education: first (bachelor) level of higher education, degree of higher education Bachelor, field of knowledge 23 Social work, specialty 231 Social work.]. (n.d.). mon.gov.ua Retrieved from : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf> [in Ukrainian].

9. Udych, Z., Shulhina, L. (2023). Pidhotovka sotsialnoho pratsivnyka do stvorennia dostupnoho seredovyscha v systemi obiednanoi terytorialnoi hromady [Training of a social worker to create an accessible environment in the system of the united territorial community]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 172–179 [in Ukrainian].

10. Cherneta, S., Belkina-Kovalchuk, O. (2021). Pidhotovka fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty do profesiinnoi diialnosti z nadannia sotsialnykh posluh [Training of social work specialists for professional activity in the provision of social services]. *Naukovyi visnyk uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota»*, 2 (49), 236–240 [in Ukrainian].

11. Cherneta, C. (2019). Zmist ta struktura formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [The content and structure of the formation of social responsibility of future social workers]. *Social Work and Education*, 6, No. 3. Ternopil-Aberdeen, 330–338 [in Ukrainian].

12. Cherneta, S. (2021). Model profesiinnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty do nadannia sotsialnykh posluh [Model of professional training of future specialists in social work for the provision of social services]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 57–63 [in Ukrainian].